

9

ZEKÂT

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
إِذَا أَدَيْتَ زَكَاةَ مَالِكَ فَقَدْ قَضَيْتَ مَا عَلَيْكَ

Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: **“Malının zekâtını verdiğin zaman, malındaki fakirin hakkını ödemiş olursun!”**⁶⁸.

68 Tirmizî, Zekât, 2.

AÇIKLAMA

Zekât, namaz gibi ciddiye alınması gereken en önemli kulluk görevlerinden biridir. Zekât vermek, tefsir âlimi Fahreddin er-Râzî'nin (v. 606/1209) dediği gibi, Allah'ın Rahmân isminin tecellisidir. Çünkü Rahmân, rahmet ve merhameti çok olan demektir. Zekât da fakirlere bu Rahmânî merhametten ötürü verilir. Öte yandan "(Bu mallar) içinizden zenginler arasında dönüp dolaşan bir devlet (servet) olmasın"⁶⁹ buyuran Allah Teâlâ, sosyal refahın sağlanmasında zekâtın işlevine vurgu yapar.

"Onların mallarından sadaka al ki, kendilerini onunla arındırıp temiz edesin!"⁷⁰ âyeti nâzil olunca, Hz. Peygamber sahâbeyi sadaka ve zekât vermeye teşvik eder. Zenginiyle fakiriyle bütün sahâbilerin, münâfıkların alaycı, şevk kırıcı söz ve sataşmalarına rağmen, bu emir ve talimatı büyük bir heyecan ve fedakârlıkla yerine getirdikleri görülür. Mesela Abdurrahman b. Avf, servetinin yarısı olan dört bin dirhemi tasadduk ederken, Ebû Akil el-Ensârî o gün çalışıp kazandığı hurmaların yarısını (bir sâ' yani bir ölçek) getirir.

Nitekim Ukbe b. Âmir el-Ensârî diyor ki: Sadaka/zekât âyeti inince, biz sırtımızla yük taşıyarak sadaka vermeye başladık. Derken bir adam geldi çokca sadaka verdi. Münâfıklar, "Gösteriş yapıyor" dediler. Bir başkası geldi, bir ölçek hurma getirdi. Yine münâfıklar, "Allah'ın, bunun bir ölçek hurmasına ihtiyacı yoktur" dediler. Bunun üzerine, "Sadakalar hususunda gönülden veren mü'minleri çekiştiren ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay edenler yok mu, Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için acı bir azap vardır" âyeti indi⁷¹.

69 Haşr 59/7

70 Tevbe 9/103

71 Buhârî, Zekât, 10; Müslim, Zekât, 72. Âyet: Tevbe 9/79

“Mallarında, ihtiyacını açan ve yoksul durumda bulunan için bir hak/zekât olduğunu kabul ederlerdi”⁷² ayeti, görev ve sorumluluklarının farkında olan varlıklı müslümanlar için ciddi bir hatırlatma olarak görül-melidir. Zira bu âyet, onların, görünen veya görünmeyen mazeretleri se-bebiyle çalışmayan veya geliri giderini karşılamayan kimselere yardım-da bulunmakla yükümlü olduklarını öğretir.

Dinî bir hüküm olarak zekâtın, toplumda gelir dağılımındaki dengesizlik yüzünden çıkacak kargaşaları önlediği açıktır. Bu hikmetin, bazı gayr-i müslimler için hidayet vesilesi olduğu görülür. Mesela, farklı kültürler-den birçok ülkeyi gezdikten sonra müslüman olan Hüseyin Rofe, İslâm'ı neden kabul ettiğini anlatan makalesinde şöyle der: “Ekonomik olarak zenginle fakir arasındaki uçurumun yalnızca İslâm ülkelerinde bir köprü ile birleştirildiğini gördüm. Bu köprü sayesinde fakir, toplumun yapısını bozarak bir kaos oluşturmaya teşebbüs etmemektedir”.

“Zekât, insanın keyfine bırakılmış sadaka değildir, mü'minlerin yani kendilerindeki bencilliği ve cimriliği yenmesini bilenlerin dayanışmasını gerçekleştiren bir tür kurumlaşmış, mecburi, derûnî bir adalettir. Zekât, her şey gibi zenginliğin de Allah'a ait olduğunu, kişinin onu keyfince kul-lanamayacağını, her insanın bütün öteki insanların bir üyesi olduğunu sürekli hatırlatıştır.” diyen Fransız bilim ve düşünce adamı Roger Garaudy, zekâtın sosyal fonksiyonunu edebî bir biçimde dile getirmektedir.

Yüce Rabbimiz şöyle buyurur: “Ey iman edenler! Bilin ki, hahamların, ra-hiplerin çoğu, insanların mallarını haksızca yiyip yutuyor ve (onları) Al-lahın yolundan alıkoyuyorlar. Fakat bütün o altın ve gümüşü toplayıp Al-lah yolunda harcamayanlar var ya, (işte) onlara (sonraki hayat için) çok çetin azabı müjdele: Bu (toplanıp saklanan altının, gümüşün) cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınlarının, böğürlerinin ve sırtlarının damga-lanacağı gün, (bu günahkârlara) “İşte, kendiniz için topladığımız hazine-

72 Zâriyât 51/19

ler!” denecek, “Şimdi tadın bakalım, sarılıp sakladığınız hazinelerin (başınıza açtığı belanın) tadını!”⁷³.

Bu âyetler, kenz/servet terakümü ile ilgilidir. *Kenzin*, malı veya parayı piyasadan çekmek, bunları Allah yolunda harcamayı ise piyasaya sürmek diye yorumlayan âlimler de vardır. *Kenz* konusunda diğer sahâbilerin aksine farklı görüş ve mücadelesiyle tanınan meşhur sahâbî Ebû Zerr (v. 32/653), söz konusu âyetlere dayanarak insanın helâl rızık sağlamak ve âhireti elde etmek için yaşaması gerektiğine inanır, üçüncü bir hedefi zararlı görürdü. O, ihtiyaç fazlası malın Allah yolunda harcanması gerektiğini savunur, hatta Hz. Peygamber’in de bu kanaatte olduğunu söylerdi. Halbuki bazı sahâbîler bu âyetlerin zekât âyetleriyle neshedildiğini söylerken, bazıları da bunların zekât vermeyenleri hedef aldığını ifade ediyordu. Nitekim, zekâtı verilen malın artık *kenz* olmaktan çıktığını ifade eden hadisler⁷⁴ mevcuttur. Şüphesiz, zekât mükellefi olabilmek için elde ihtiyaç fazlası bir miktar malın bulunması gerekir.

Ebû Zerr’in, ilk iki halife dönemiyle Hz. Osman devrinin ilk yıllarında bu görüşleri savunduğuna dair pek bilgi yoktur. İhtiyaç fazlası mallar konusunda Ebû Zerr’in farklı görüşünün, ictihaddan ziyade siyasî sebeplerle ortaya çıktığı, bunun fakir halkla birlikte yönetim aleyhtarları tarafından malzeme yapıp siyasî bir veçhe kazandığı dile getirilir. Meşhur tefsir âlimi Kurtubî (v. 671/1273), Ebû Zerr’in bahse konu olan fikir ve fetvası üzerine, “Allah ondan râzı olsun, bu onun aşırıya kaçan görüşlerindedir” diye bir değerlendirme yapar.

Ebû Zerr’in, zenginlik ve refaktan çok zühd ve sosyal adalet anlayışı, servetin yığılması ve kullanım tarzından kaynaklanan sağlıksız ve dengesiz dağılımına karşı mücadele verdiğini düşünmek de mümkündür.

73 Tevbe 9/34-35

74 Buhârî, Zekât, 4; İbn Mâce, Zekât, 3.